

Bomenwandeling Risdam-Noord 17 oktober 2023

Onder leiding van gids Hans Timmerman hebben een aantal wijkbewoners de volgende route gelopen.

START- EN EINDPUNT VAN DE WANDELROUTE (plm. 2,5 km of max 1,5 2 uur): Parkeerplaats HSV

Parkeerplaats Hondsdraf: de **gewone Es** (Latijnse naam: **Fraxinus excelsior**)

Hier staan een heleboel essen; daarmee is het één van de mooiste parkeerplaatsen van Hoorn. De cultivar-naam is excelsior, dat betekent hoog en groot. Als je hier staat voel je je nietig tussen de grote, meer dan 40 jaar oude bomen. Alle essen ter wereld kun je herkennen aan de zwarte/donkere knop. In de herfst hangen er zwarte vruchtdozen aan de boom. Essen kunnen zowel tweeslachtig als eenslachtig zijn en zelfs wisselen. Er kan ook sprake zijn van jaarbeurten: het ene jaar veel bloesem en vruchten, het andere jaar minder.

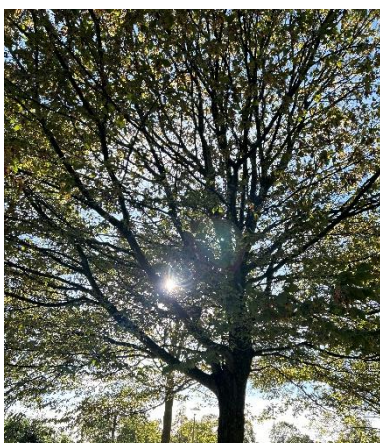
De essen in Nederland hebben zoals zoveel boomsoorten te maken met een epidemische ziekte, de essentaksterfte. Die wordt veroorzaakt door een schimmel - het essenvlieskelkje. Het beleid in Hoorn is om de bomen de kans te geven zich te herstellen. Ze worden alleen

opgeruimd als er gevaar dreigt voor gebouwen of verkeer. Dat bomen zo massaal ziek worden heeft te maken met de monocultuur in de aanplant. Er staan veel essen in Hoorn, met name langs doorgaande wegen (Kersenboogerd-IJsselweg). Essen kunnen heel oud worden, deze zouden nog wel 50 jaar mee kunnen gaan.

Bij de bushalte aan de Opgang/Kosterstuin staan ook essen, deze verkleuren in de herfst van geel naar rood. Dit is een smalbladige es, de **Fraxinus angustifolia**. Deze cultivar, oorspronkelijk uit Zuid-Europa, verdampt minder vocht.

Op de Weegbree (langs het hek naar de Balletuin en in het hofje) staan nog 2 van de oorspronkelijk 10 éénbladige essen **Fraxinus excelsior Diversifolia of Monophylla**.

Wat is hakhoutstoof? Van essen wordt sinds oudsher een stoof gemaakt: de jonge boom wordt zó gesnoeid, dat er hakhout geoogst kan worden. Een jonge boom wordt na 10 jaar kort boven de grond afgezaagd, dit wordt om de 6 à 7 jaar herhaald. De boom wordt een brede stomp maar kan op deze manier honderden jaren oud worden. Dit menselijk ingrijpen is bijzonder bevorderlijk voor mossenculturen.

Op de hoek van dezelfde parkeerplaats staat een solitaire **Haagbeuk – Carpinus betulus**. Deze herken je aan zijn gladde stam en het gezaagde blad. Het blad lijkt op dat van de berk, vandaar de cultivarnaam betulus, wat berk betekent. De vruchtroppen zien eruit als een klokkenspel als je van onderaf kijkt. De haagbeuk heeft soms één stam, dan is hij opgekroond. Van zichzelf vertakt hij zich snel en laat zich daarom makkelijk snoeien in een haag, groenstrook of bosplantsoen. Het hout van de haagbeuk is erg hard en daarom sinds eeuwen geschikt voor wagenwielen etc.

De haagbeuk wordt nogal eens verward met de **gewone beuk – Fagus**. Dit is een echte boom die we kennen als groene beuk of rode beuk. De

solitair geplante rode beuk heeft een elitaire, luxe uitstraling gekregen in de geschiedenis. Dit komt doordat van de talrijke zaden van de beuk een klein percentage rood gekleurd is en selectie dus intensief en kostbaar is. Ook de *Fagus* wordt overigens aangetroffen in hagen en erfafscheidingen.

Sla vanaf het parkeerterrein linksaf de Hondsdraf op richting park.

Op de hoek van Hondsdraf/Akkerwinde (richting winkelcentrum) zijn in de straat diverse **amberbomen – Liquidambar** aangeplant. De amberboom lijkt enigszins op de esdoorn door de verspreide bladstand. Het blad is handvormig en diep ingesneden. In de herfst verkleurt het blad naar vlammend rood. De vruchten zijn stekelige ronde bolletjes en daarmee heel decoratief. De Liquidambar komt oorspronkelijk uit Amerika maar biedt hier veel vogels en insecten voedsel en onderdak en is dus van waarde in het openbaar gebied.

De **esdoorn – Acer** onderscheidt zich van de amberboom door de tegenoverstaande blaadjes, bovendien zijn deze kruisgewijs links en rechts vertakt vanaf de hoofdtak. De gewone esdoorn heeft een gladde stam en de vruchten zijn de beroemde propellertjes. Het blad van de esdoorn herken je in de vlag van Canada, waar men sinds eeuwen ahornsiroop uit de stam tapt. Er zijn onnoemelijk veel cultivars van de Acer, hij wordt ook veel gekweekt om zijn sierwaarde (bijv. bekervorm of verkleurend blad: de *Acer palmatum purpurea* = Japanse esdoorn in tuinen).

Langs ditzelfde pad vinden we de **Iep**, ook wel **Elm** of **Olm** genoemd ('De uil zat in de olmen'). De latijnse naam is **Ulmus belgica** – de hollandse iep.

Deze herken je aan de ongelijke bladvoet. De iepen in Nederland werden vroeger veel in monocultuur aangeplant langs wegen (bijv. Rijksweg Zwaagdijk-Zwaag of de Zesstedenweg van Scharwoude naar Oosthuizen). Het waren kathedralen van bomen met een enorme kruin en hout dat niet meegeeft. Het iepenspintkevertje dat meegekomen is met geïmporteerd hardhout uit Zuid-Amerika draagt een schimmel bij zich dat het vatenstelsel

van de iep verstopt waardoor de boom uitdroogt en afsterft. De schimmel is zeer besmettelijk, waardoor het karakteristieke silhouet van doorgaande wegen voor altijd veranderd is. De iepen die ervoor terug geplaatst worden zijn resistente klonen en hebben een meer beker- of zuilvormige boomkroon. Een voorbeeld is de Zwaagmergouw, daar staan nieuwerwetse iepen.

Vervolgens rechtdoor lopen, bruggetje over en linksaf het park in.

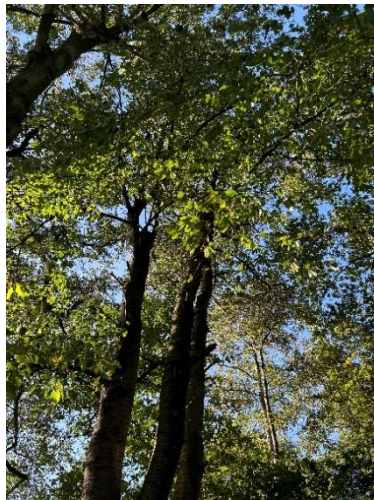
In het sportpark treffen we enkele bijzondere vormen aan van de **Spaanse aak** -Acer campestre oftewel **veldesdoorn**. Deze 'volkse' vorm van esdoorn is eigenlijk geen boom maar een heester: hij heeft geen stam maar vertakt zich al vanaf de grond. De takken kunnen heel breed en hangend worden. Voorbeelden zijn de aak bij het bankje, de liefdestweeling aan het noordelijke wandelpad en de aak met het gat tegenover de ingang van de Balletuin. Het woord 'aak' is een verbastering van 'eik', de Spaanse aak is dus eigenlijk een volkse eik al heeft het niets met eik te maken.

In het park vinden we ook de **Zomereik – Quercus robur**. Die herken je aan het karakteristieke gelobde (ondiep ingesneden) blad en in de herfst aan de talrijke eikels. De toppen van de takken hebben steeds 4 tot 5 knoppen bij elkaar, daar herken je ze aan. De zomereik is heel belangrijk voor de galwesp: er leven soms 3 soorten galwespen van één bladgal door elkaars voedselbron als nest te gebruiken voor een volgende generatie eitjes. De eik levert hard hout dat o.a. gebruikt wordt voor kuipen en meubels, maar als boom is hij zéker van belang voor de biodiversiteit. De in monocultuur aangeplante bomen worden in het voorjaar massaal bezocht door de eikenprocessierups. De haren van deze rups veroorzaken brandblaren en jeuk op de blote huid van mensen en is daarom zeer gevreesd. De boom zelf heeft er weinig last van, het aangevreten blad verjongt zich snel nadat de rupsen zich hebben verpopt. Deze rupsenplaag is ook hier aangetroffen.

Hier staat de zomereik, die is bladverliezend.

Er staat in Hoorn bij de Oosterpoort één groenblijvende eik, de **Quercus ilex – Steeneik**.

Dan is er de **Wilde kers/ Boskers/Kriek**. Deze **Prunus avium** heeft kenmerkende ringen om de bast. De lekkernij voor vogels en (marterachtigen), maar wat zure vruchten zijn een zoogdieren op de grond ook voor de mens eetbaar.

Vlakbij staan enkele exemplaren van de **grouwe Abeel – Populus x canescens**. Het is een 'boom van het volk'.

Deze herken je aan de ruitvorming op de bast en daar waar zijtakken zijn gesnoeid vormen zich 'ogen'. De stam is daarmee heel decoratief. Het blad van de grouwe abeel is aan de onderkant viltig grijs-zilverachtig. De grouwe abeel is een kruising van de witte abeel (P. alba) en de ratelpopulier (P. tremula).

De populiersoorten herken je doordat de hoofdnerf naadloos overloopt in de bladsteel waardoor het blad kan kantelen door de luchtstroom. Het bekende ruisen en ratelen van het blad komt hierdoor. In Hoorn staan geen ratelpopulieren (= **Esp**) meer, maar hier in het park een aantal flinke **Canadese populieren – Populus x canadensis**. Deze hebben een kenmerkende geribbelde bast. De populier is een snelle groeier en is daarom veel aangeplant in monocultuur langs sportvelden of wegen. Het ruisende blad in de wind overstemt namelijk het verkeer. Het hout is erg zacht en wordt gebruikt in plaatmateriaal en voor de fabricage van klompen. Deze enorm hoge bomen staan ook in het natte plantsoen bij de Klokketuin en bieden huisvesting aan veel vogelsoorten en wellicht ook vleermuizen.

Verderlopend over het bruggetje staat bovenop de berg, grenzend aan de vijver (waar overigens twee majestueuze **treurwilgen – Salix sepulcralis ‘Chrysocoma’** staan) een **Tamme Kastanje – Castanea sativa**. Je herkent de kastanje aan het lancetvormige blad. Dit is de kastanje die stekelige bolsters heeft als vruchtomhulsel, waarin dan een donkerbruine ‘kogel’ verstopt zit. De vruchten van de tamme kastanje zijn eetbaar. Dit is meteen de reden waarom de tamme kastanje door de Romeinen naar het noorden is gebracht: het was (nood-)voedsel in tijden van oorlog en invasie. Het is één van de zeldzame exemplaren in Risdam-Noord. Inmiddels is de tamme kastanje een vaste gast in het bosplantsoen en zeer waardevol voor kevers, vliegen en wespen. De boom kan heel oud en heel hoog worden.

De **wilde kastanje of paardenkastanje Aesculus** is een heel andere soort, die komt vaker voor en de vruchten zijn niet eetbaar en zelfs giftig. Er staat een fraai roodbloeiend exemplaar op de hoek van Opgang/Sleutelbloem (achter de bushalte). Ook de kastanje heeft te maken met een plaag, de bloedziekte waardoor er veel van binnenuit rotten en sneuvelen.

Op de hoek van het kleine speelveld en de huizenrij van de Weegbree staat een solitaire **Pauwlonia tomentosa**. Deze nog jonge boom heeft grote bladeren, geeft blauwe/donkerlila bloemen in het voorjaar en draagt in de herfst kegelvormige gladde vruchten aan trossen. Deze boom is de enige van dit soort in Risdam. Hij geeft licht en duurzaam hout en kan goed tegen hitte.

Langs het fietspad richting Balletuin staan twee **Parrotia – IJzerhout**. Deze soort komt oorspronkelijk uit de Kaukasus en is dus sterk. Het is familie van de Hamamelis (de toverhazelaar). De boom bloeit rijk in de winter met paarse bloemetjes en tooit zich in de herfst in fraaie kleuren.

Inmiddels zijn er in het kader van de inrichting van een natuurspeeltuin ook 8 fruitbomen (appels) geplant. Vervolg de wandeling over het fietspad langs de Medemblickervaart richting de Opgang.

Op het plantsoen voor Weegbree 60-65 staan **Zuivere Meelbessen**. Het is een cultivar van de **lijsterbes-familie Sorbus**. Deze bomen met een gedraaide stam staan hier al meer dan 40 jaar en zijn oud, ze geven ook niet meer vol in het blad. Bij door voetrot, ze worden meelbessensoort. Er staat ook een bij, deze heeft diep ingesneden vogels smullen ervan, maar deze eetbaar.

Op het zwart-witte pleintje aan de overkant van de Medemblickervaart is als schaduwgevende boom de **Amerikaanse paardekastanje – Aesculus octandra** enkele keren geplant. Het is daarmee een idyllisch pleintje, geschikt voor allerlei gebruik. Deze kastanjes hebben te lijden van een schimmel die het vatensysteem van binnenuit aantast. Wereldwijd wordt deze Chestnut-soort bedreigd door deze schimmel.

Er zijn op deze plek al enkele exemplaren vervangen door de **Beverboom – Magnolia soulangeana**.

Vanaf hier kun je terugwandelen naar het startpunt of verder langs de Medemblickervaart. Daar treffen we nog een **Walnoot – Juglans regia** aan.

Kenmerkend voor Risdam-Noord zijn de boomsingels met **Zwarte Els – Alnus glutinosa**. Deze zijn van oudsher geplant lang slootkanten om de wind te breken voor de fruitbomen (appels, peren, pruimen en bessen). De zwarte els is zowel vrouwelijk als mannelijk. Hij kan goed tegen droogte en natte voeten, is makkelijk te snoeien en ijzersterk. Het blad lijkt sterk op een berkenblad en dat komt omdat de els familie is van de berk.

Bomen in Hoorn, die ouder zijn dan 80 jaar worden automatisch Monumentale Bomen genoemd en krijgen een beschermde status.

Op de website <https://kaartviewer.hoorn.nl> (onder Beheer openbare ruimte) vind je het bomenbestand van de Gemeente Hoorn. Daar kun je vinden waar jouw favoriete boom staat en hoe die heet.